

multálním zřetězení a popsal řadu původních metodik k její registraci.

A. P. Sopikov (Leningrad, SSSR) předložil příspěvek *Vliv skupiny na chování člena skupiny*. Zkoumal konformismus při vnímání délek metodou vlivu umělé skupiny, která po předchozí domluvě odpovídala experimentátorovi nesprávně, na pokusnou osobu.

Do symposia byly dále zahrnuty příspěvky:

H. Fischer (Zürich, Švýcarsko): *Komunikace a organizace v malých skupinách*, B. Hornowski (Poznaň, Polsko): *Vliv morálních postojů v malých pracovních skupinách*, B. H. Raven (Los Angeles): *Psychologické účinky obměňovaných vzorců vzájemné závislosti v triádě*, I. V. Golubeva, I. M. Ivaňuk (Leningrad): *Efektivnost práce malých skupin*, L. N. Fomenko (Leningrad): *Výběr optimálních skupin ve výrobních podmínkách*.

Symposium potvrdilo vzrůstající zájem o problematiku malých skupin. Sociometrie je stále široce využívána k výběru lidí pro malé skupiny, pro zmapování skladby těchto skupin po stránce vzájemných emocionálních vazeb. Těžiště se však dnes zřejmě přesouvá od klasické sociometrie k otázkám skupinové dynamiky. Středem pozornosti se stává rozbor kooperace, interakce a komunikace.

Kromě uvedených čtyř symposií vystoupila sociálně psychologická problematika i v symposiích dalších: *Motivy a vědomí člověka*, *Problémy výzkumu osobnosti*, *Práce a osobnost* atd. Bohužel zdaleka ne všechny — často velmi důležité — příspěvky mohly být předneseny a prodiskutovány.² Pokud jde o sociální psychologii, bylo dohodnuto pořádání menších specializovaných mezinárodních konferencí.

Celkově svědčil kongres o velkém rozmachu sociální psychologie v současné době. Jak ukázalo jednání a jak potvrdily rovněž osobní rozhovory s pracovníky různých zemí, vznikají ve všech vyspělejších zemích specializované a dobře vybavené výzkumné instituce pro sociální psychologii. To je významné memento pro nás, kde zejména oddělení sociální psychologie Psychologického ústavu ČSAV nemá dosud základní podmínky pro rozvoj výzkumné práce. Poznatků z mezinárodního psychologického kongresu bude využito pro činnost našich pracovišť, zabývajících se sociální psychologií, i pro činnost sociálně psychologické sekce Československé psychologické společnosti.

Jaromír Janoušek

K začátkem priemyselnej sociológie

Buržoaznými revolúciami nastolená kapitalistická sociálnoekonomická formácia vytvorila základ pre rozvoj moderného spôsobu výroby. Feudálna rozdrobenosť bola vy-

striedaná vyššou kvalitou kooperovania výrobných síl, určujúcou sa stala kolektívna výroba. Reprodukčný proces v ekonomike sa realizoval vo väčších, menších i veľkých spoločenstvách ľudí. Nová ekonomická základňa spoločnosti intenzívnejšie determinovala rozvoj prírodných a spoločenských vied. V tom čase Marx vedecky formuloval kategórie výrobných síl a výrobných vzťahov. V 19. storočí sa začala vytvárať, diferencovať od iných spoločenských disciplín, sociológia. Jej hlavným predmetom záujmu sa stali existujúce a fungujúce ľudské pospolitosti.

Vedno s inštitucionalizovaním sociológie začal proces jej diferenciacie podľa špeciálnych oblastí vedeckých interesov o spoločenský život. Napriek tomu do 20. rokov nášho storočia nezasahovali sociologické záujmy do sféry materiálnej výroby, sociológia sa vždy zastavila pred bránami fabriek. Sociológovia ešte nespoznali tlak potrieb praxe na rozšírenie a špecializovanie sociologickej teórie a empirie v oblasti priemyslu. K tomuto poznatku došli náhodne, a nie sociológovia, ale ľudia z oblasti riadenia výroby a psychológovia z vysokej školy.

Centrum progresu výrobných síl po prvej svetovej vojne sa presunulo z Európy na americký kontinent. Tam najďalej pokročila priemyselná revolúcia a rozšírená reprodukcia kapitálu kládla veľké nároky na intenzívne využívanie celého komplexu výrobných síl, na zvyšovanie produktivity práce. V Chicagu, v meste Cherson, zamestnávali veľké telekomunikačné závody 30 000 ľudí. Okolo roku 1920 dostal sa podnik do situácie stagnovania výroby. Známe metódy zainteresovania pracujúcich na zvyšovaní produktivity práce nevedli k lepším výsledkom. Majstri, vedúci cechov a oddelení si sťažovali na nedobrú pracovnú klímu, poznačenú nezaujmom na zvyšovaní pracovných výkonov, na silnejúcu antipatičnosť zamestnancov k práci a napätosť vzťahov medzi ľuďmi. Vedenie podniku Western Electric sa rozhodlo uskutočniť pokus, ktorý v dejinách sociológie považujeme za vydarený experiment v spoločenských vedách, lebo položil základy sociológie priemyslu.

Experiment začal podrobným štúdiom vybranej skupiny piatich dievčat, ktoré pracovali na montovaní telefónnych relé. Pozornosť bola sústredená na zisťovanie vplyvu fyzických faktorov na výrobu. Skupina dievčat pracovala pod stálym lekárskeym dozorom, podrobila sa mnohým lekárskeym prehliadkam a testom. Experimentom boli hľadané najoptimálnejšie podmienky pracovného prostredia, organizácie práce a reprodukovania pracovných síl. Bol menený spôsob a intenzita osvetlenia pracoviska, teplota a vlhkosť vzduchu, dĺžka pracovnej doby, počet a trvanie pracovných prestávok, spôsob odmeňovania a výplaty miezd. Experimentá-

tori boli prvýkrát prekvapení, keď pri zníženom osvetlení dosiahla skupina dievčat vyššie pracovné výkony a po dvoch rokoch takýchto výskumov vzrástla produktivita práce o 40%. Výsledky vedecky posúdili pracovníci Harvardskej vysokej školy v čele s psychológom profesorom Mayom (1880 až 1949). Pozitívne stránky pokusu zaujali profesora tak, že sa rozhodol vo výskume pokračovať a v krátkom čase obrátil pozornosť zo strany skúmania fyzických činiteľov na stranu ľudských vzťahov, ktoré panovali v skupine piatich dievčat. Profesor Mayo zistil, že skupina bola organizovaným jednotným kolektívom, v ktorom vládli dobré interné a externé vzťahy, interesy formálnej a neformálnej skupiny neboli v disproporcii.

Profesor Mayo rozšíril experiment a výskum aj na druhú skupinu dvanástich pracovníkov, ktorí montovali z hotových dielcov panely. Tento kolektív bol tiež z hľadiska potrieb výroby dobre organizovaný, ale výsledky produkcie nezvyšoval v kvalite ani v kvantite. Skúmanie príčin umožnilo výskumníkom poznať pôsobenie zákonitostí, ktoré determinovali chovanie členov skupiny na základe nepísaného a nedeklarovaného kodexu, ktorý však napriek tomu bol uznávaný a dodržiavaný každým príslušníkom pracovného kolektívu. Jeho zásady možno približne vyjadriť takto: 1. neusiluj sa veľa pracovať, ak by si sa o to snažil, nebudeš mať dôveru ostatných v skupine, budeš „povýšencom“! 2. nepracuj nápadne málo, ak by si tak robil, nebudeš mať sympatie spolupracovníkov v skupine, budeš považovaný za „lenivca“! 3. nebud v úprimom vzťahu s vedúcim skupiny, nehovor mu niečo také, čo by mohol využiť na neprospech tvojich spolupracovníkov; ak to nebudeš rešpektovať, kolektív skupiny ťa odsúdi ako „bátolizáča“ a „zradcu“!¹

Sila sankcií tejto neformálnej skupiny bola pôsobivejšia než sila skupiny formálnej, než sila celej formálnej hierarchie správy a vedenia závodu.² Experiment a skúsenosť potvrdili silu neformálnej (prvotnej) pracovnej skupiny.

Harvardská vysoká škola založila oddelenie „ľudských vzťahov“, ktoré viedol profesor Mayo. V čase svetovej hospodárskej krízy vydal svoje prvé sociologické dielo *Ľudské problémy industriálnej civilizácie* a neskôr *Sociálne problémy industriálnej civilizácie*. Mayo, filozoficky obmedzený idealistickým svetozorom a metafyzickou metódou, vyslovuje veľké znepokojenie: „Chaos utrpenia a zlosti... ovládol našu niekedy hrdú civilizáciu,“ napísal v roku 1945. Príčinu nevidí v základnom antagonizme protirečení, ale v rozvinutej technike. „Následky narušenia rovnováhy medzi rozvojom technických a sociálnych znalostí v spoločnosti sa ukázali katastrofálnymi.“³ Východisko vidí v organizovaní novej „živej

spolupráce“ a obracia sa k technokratom. Sila inžinierov a vzdelaných manažerov môže už v cechoch očkovať „ducha kolektívu“. Manažéri a inžinieri sa majú okrem svojich technických a ekonomických odborností stať špecialistami v narovnávaní vzťahov medzi ľuďmi. Konflikty v spoločnosti označuje ako „chorobu spoločnosti“, spoluprácu, harmóniu ľudských vzťahov ako príznak „sociálneho zdravia“, a protest proti existujúcemu spoločenskému poriadku ako „sociálnu anomáliu“. Pramene konfliktov nehľadá v nevyhovujúcom ekonomickom usporiadaní spoločnosti, ale v psychických komplexoch. Hovorí, že treba preinventarizovať rysy ľudskej psychiky a stimulovať správanie ľudí na takých vlastnostiach ako ťažkosť, potreba spoločenského uznania, úsilie o kariéru, o spolupatričnosť, doporučuje sledovať a využívať náboženské city, potrebu vlastného prejavu a tiež možnosti využiť radosť, ktorú spôsobuje proces práce. Mayo klade dôraz na prácu s ľuďmi v malých neformálnych skupinách, na ich vzdelávanie, pretože na tom závisí spokojnosť pracujúceho človeka. Utilitárne interesy kapitalistickej industrializácie spoločnosti využili výsledky Mayových experimentov, vedeckých záverov a vytvorili priaznivé podmienky pre rozvoj sociológie priemyslu.

Vedecký prínos experimentu realizovaného pred 46 rokmi v telekomunikačných závodoch pod vedením profesora Maya je v tom, že objavil zákonitosť, na základe ktorej v každej formálne ustanovenej pracovnej skupine objektívne vzniká, jestvuje a funguje neformálna skupina, ktorá mocne ovplyvňuje život a činnosť celej pracovnej skupiny. Tak bolo možno vysloviť ďalší vedecký poznatok, že objem výroby závisí na spokojnosti ľudí s prácou, na postoji k práci, čo závisí od neformálnej štruktúry pracovnej skupiny a v nej platného nepísaného kodexu. S týmito faktami dnes počítajú oba typy industriálnej spoločnosti, priemyselná sociológia je jednou z vedeckých disciplín v teórii vedeckého riadenia súčasnej vyspelej kapitalistickej a socialistickej spoločnosti.

Viliam Leschnitzký

Jan Tauber: Třikrát za sociologii venkova v roce 1966

Ve dnech 17.—30. března 1966 jsem navštívil Sovětský svaz (na pozvání Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí v Moskvě), abych zde přednášel o současné československé sociologii venkova. Ve dnech 20. června—2. července jsem se zúčastnil Světové konference o pozemkových reformách v Římě a konečně ve dnech 10. srpna až 5. září byl jsem hostem svých vědeckých přátel v Anglii a Irsku a využil jsem této příležitosti k tomu, abych se zúčastnil kon-

¹ V tomto sdělení vycházím proto především z oficiálního programu symposií, aby přehled byl úplnější.

¹ J. Brown: *The Social Psychology of Industry*. London, 1959.

² L. Baritz: *The Servants of Power*. Middletown, 1960, s. 93.

³ E. Mayo: *The Social Problems of an Industrial Civilization*, Boston 1945.

gresu Evropské společnosti sociologie venkova v Maynooth u Dublinu v Irsku.

I.

V Sovětském svazu existují už mnohé instituce zabývající se sociologií venkova:

1. *Sociologické oddělení Filosofického ústavu Akademie věd SSSR*, kde se věnují kromě metodologie sociologickým problémům průmyslové práce, volného času atd., i sociologii venkova. Oddělení vede prof. J. V. Osipov s cca padesáti spolupracovníky. V roce 1967 vznikne z tohoto oddělení samostatný sociologický ústav Akademie, kde bude též oddělení sociologie venkova asi s dvaceti odborníky; nyní je v sociologickém oddělení Filosofického ústavu jen malá skupina, skládající se ze dvou až tří lidí, kteří začínají soustavněji studovat sociální problémy vesnice. Zde se A. I. Libanov s dvěma dalšími vědeckými pracovníky zabývá sociální problematikou rolnictva.
2. *Sociologická laboratoř katedry vědeckého komunismu Moskevské státní univerzity* má pět vědeckých pracovníků a řadu aspirantů. Zabývá se studiem sociální struktury zemědělského a venkovského obyvatelstva a sociální mobilitou se zvláštním zřetelem k rolnictvu. Tuto laboratoř i katedru vede prof. J. V. Aruťuňjan. Zatím toto pracoviště je nejaktivnější složkou sovětské sociologie venkova.
3. *Sociologická laboratoř při Leningradské univerzitě*, tzv. Institut komplexních společenských výzkumů (inkl. zemědělství a venkov). Tato laboratoř je zatím největším sociologickým pracovištěm SSSR. Zabývá se převážně sociologií práce a průmyslu. Laboratoř vede V. A. Jadov. V Leningradu se zabývají také otázkami metodologickými a sociální strukturou.
4. *Oddělení konkrétních sociologických výzkumů při Etnografickém ústavu Akademie věd SSSR*. Zabývá se sociologií kultury na venkově. Toto oddělení rovněž vede J. A. Aruťuňjan.
5. *V Akademii společenských věd při Ústředním výboru KSSS je oddělení konkrétních sociologických výzkumů*, které na základě zpráv místních organizací KSSS sestavuje elaboráty sociologické povahy. Zde se také zabývají efektivností politické a ideologické práce na venkově.
6. *Ústav zemědělské ekonomiky* (prof. Kolesněv) na Timirjazově akademii zemědělských věd ustavuje skupinu pro sociologii venkova.
7. *Ústředí Komsomolu* vybudovalo *Institut pro studium problémů mládeže*, který také věnuje značnou pozornost zemědělské mládeži.
8. V Novosibirsku je *Laboratoř statisticko-matematických metod*, kde působí Dr. Šubkin; také se zabývá matematickými metodami sociologického výzkumu

venkova. Pod jeho vedením pracuje na metodologii sociologie venkova T. I. Zaslavskaja.

9. *Otázkami sociálních důsledků mechanizace zemědělství se zabývá V. G. Vjenzher v Institutu zemědělské ekonomiky Akademie věd SSSR*.
10. Na *Vysoké škole pedagogické v městě Orel* věnuje se sociologické problematice venkova s. Sucharev.
11. Na *oddělení propagace ÚV KSSS* věnuje se sociologickým problémům zemědělské propagace P. J. Simuš.
12. Na *Institutu filosofie Běloruské akademie věd* se zabývá sociologií venkova S. Davidjuk.
13. V *sociologické sekci Institutu filosofie Moldavské akademie věd* v Kišiněvě pracuje s. Jegurazov, který se rovněž zabývá sociologickými otázkami venkova.
14. V *Lesnickém institutu* (Lesomechanické skij institut) ve Sverdlovsku působí jako vedoucí katedry marxismu-leninismu s. Rjekurov, který se zabývá problémy sociologie venkova (nikoliv lesnictví).
15. P. Gugušvili, ředitel *Institutu ekonomiky a práva v Tbilisi* se zabývá sociálními, historickými a ekonomickými problémy rolnictva a zřídil ve svém ústavě oddělení sociologie venkova.
16. V. M. Kvačachija z Filosofické fakulty univerzity v Tbilisi se svou skupinou mladých sociologů se zabývá otázkami sociologie vědomí — do značné míry i problémy socialistického vědomí rolnictva. Kvačachija je současně vedoucím *sociologické laboratoře na univerzitě v Tbilisi*, která se zabývá rovněž problémy sociologie venkova.
17. Uvažuje se o zřízení skupiny pro sociologii venkova při katedře marxismu-leninismu Timirjazovy akademie zemědělských věd (Vysoká škola zemědělská v Moskvě — S. Saskovec).

Uvedená pracoviště jsou zatím ve stavu zrodu a všechna mají v programu se v příštích letech podstatně rozšířit. V příštích měsících vzniknou pravděpodobně další pracoviště v oboru sociologie venkova, a to jak v zmíněném Institutu sociologie Sovětské akademie věd, tak na řadě vysokých škol, akademií, při Institutu zemědělské ekonomiky ministerstva zemědělství atd. Podle vyjádření akad. Kolesněva se sociální problémy rolnictva a vůbec sociální a psychologická problematika venkova posunula do popředí zájmu a je problémem číslo jedna sovětského zemědělství.

Z významných prací z oboru sociologie venkova, které v dohledné době vyjdou, je třeba se zmínit o Aruťuňjanově knize *Sociální struktura rolnictva*. Před dvěma lety vydal tentýž autor práci *Rolníci za druhé světové války*. (Je již rozebrána.) Na trhu je dosud kniha *Mechanizátoři sovětského zemědělství v letech 1929—57*. Nedávno vydal

knihu *Kolchozy — škola kolchozního rolnictva*.

Nejvýznamnější sovětský sociolog venkova je prof. Aruťuňjan, který je vzděláním historik. Snad proto živě sdílel můj názor, že sociologie a historie má co nejúžeji spolupracovat. Považoval spojení sociologie s historií v našem Institutu v Praze za velmi progresivní myšlenku. Sám má rovněž v úmyslu na svém pracovišti spojit historii zemědělství se sociologií venkova a považuje oddělování *současné* historie zemědělství od sociologie venkova za umělé, nemarxistické a neživotné.

Prof. Osipov vypravoval o nynějším stavu příprav na zřízení Sociologického ústavu Sovětské akademie věd. Roku 1967 bude mít Institut již 350 vědeckovýzkumných pracovníků. Zřídí navíc pobočné pracoviště v Leningradě, Sverdlovsku a Novosibirsku. Pro Sociologický ústav se již staví nová budova. Ústav bude mít deset oddělení s příslušnými laboratořemi. Bude zde například oddělení všeobecné teorie, mezitřídních vztahů, společenských skupin, chování jednotlivce ve společnosti, sociologie města, sociologie venkova, mládeže, protisociálních jevů, sociální psychologie, sociální demografie, sociální statistiky (v úzké návaznosti na Ústřední statistickou komisi) a jiné. Navíc budou v ústavu centrální laboratoře, a to: 1. pro metodologii a techniku, 2. pro kvantitativní a matematické zpracování výsledků výzkumu. V ústavu bude též vytvořeno oddělení pro výzkum veřejného mínění.

Sociologická společnost, již prof. Osipov předsedá, má sedmdesát kolektivních členů (sociologických pracovišť); sekce pro sociologii venkova má devět členů a vede ji prof. Aruťuňjan.

Rozvoj sociologie venkova v ČSSR a v ostatních socialistických zemích je sledován v SSSR s velkým zájmem a všeobecně byla uznána nutnost spolupráce sociologie venkova s historií zemědělství a zemědělskou ekonomikou. Všechna navštívená vědecká pracoviště si přála udržovat s naším Institutem i s pracovišti sociologie venkova na vysokých školách zemědělských trvalé kontakty a zorganizovat výměnu pracovníků. Byla pocitována nutnost větší kooperace pracovišť z oboru sociologie venkova i v mezinárodním měřítku. Vesměs byl projevem souhlas s výsledky listopadové konference sociologů ze socialistických zemí v r. 1966.

II.

V Římě jsem byl hostem světové Organizace pro výživu a zemědělství (FAO). Konference poskytla delegátům příležitost seznámit světovou veřejnost s výsledky pozemkových reform a s problémy, které se staví do cesty uskutečnění hlubších strukturálních změn v zemědělství.

Rezoluce sice obsahuje obecnosti přijatelné všem účastníkům konference bez ohledu na politickou nebo geografickou příslušnost, například, že má být pořádána řada regionálních porad o pozemkových reformách, že má

být pokračováno v materiální a odborné pomoci těm zemím, které samy nejsou schopny provést hlubší pozemkové reformy (pokud o to požádají kompetentní orgány Spojených národů), že orgány Spojených národů mají pokračovat ve vydávání analytických zpráv a studií o pozemkových reformách a jejich postupu — ale význam konference nespočívá v rezoluci, nýbrž v tom, co bylo proneseno delegáty z těch zemí, kde byla úspěšně provedena pozemková reforma.

Byla zde početná (12) a dobře připravená delegace sovětská, v čele s prezidentem Lenínovy akademie zemědělských věd akademikem P. P. Lobanovem a jeho spolupracovníkem prof. J. Tulupnikovem. Významnou i početnou delegaci (5) vyslalo též Rumunsko; byli zde zástupci Polska, Jugoslávie, Kuby (5), kteří měli velký ohlas. Tuto delegaci vedl dřívější předseda pozemkového úřadu Kuby a nynější prezident Akademie věd Nunez Jimenez. Zastoupena byla též Albánie.

Téměř všechny země světa vyslaly delegace, z nichž mnohé předložily významné materiály, bez nichž se sotva obejdou budoucí badatelé světové problematiky pozemkových reform. Promluvil jsem na konferenci o sociálních důsledcích vědeckotechnické revoluce a nezbytnosti agrárních přeměn, aby mohly být výsledky vědy a techniky soustavně využívány.

III.

Dále jsem se zúčastnil *kongresu Evropské společnosti sociologie venkova o budoucnosti evropské vesnice*, který se konal v obci Maynooth u Dublinu.

Kongres se konal v koleji Sv. Patricka v Maynooth u Dublinu, která je součástí tamější katolické university, byl zahájen 22. srpna. Pozdravil jej předseda Evropské společnosti sociologie venkova prof. J. V. Hofstee, vedoucí katedry rurální sociologie a sociometrie na Vysoké škole zemědělské ve Wageningen (Holandsko), a též irský ministr zemědělství Ch. J. Haughey; irské zemědělství potřebuje prý takovou sociologii, která se obírá nejen teoretickými otázkami, ale také řeší konkrétní sociální problémy zemědělství a venkova. Sociální problematika zemědělství na celém světě se posunula na prvé místo v souvislosti s hlubokými strukturálními změnami na venkově, resp. industrializaci zemědělské výroby. Bylo typické pro katolické Irsko, že v předsednictvu kongresu zasedal i kardinál arcibiskup dr. Thomas Morris, který mimo jiné řekl, že Církev si váží vědeckého poznání, a že je nutný plynulý dialog se společenskými vědami.

První referát proslavil prof. Newman z katolické university v Maynooth na námět *Současný vývoj studia sociální problematiky venkova*. Zdůraznil význam společenské teorie jako hodnotícího měřítko ve výzkumu a upozornil na překotné změny v zemědělství, které přinášejí mnoho sociálních problémů. Diskuse k referátu prof. Newmana vyzněly v tom smyslu, že teorie může být jen tehdy

dobrym vodítkem, není-li pouhou imaginací.

Doc. D. F. Kühnen z Ústavu světového zemědělství v Göttingen promluvil o sociálních důsledcích pronikavých hospodářských a technických změn v poválečné Evropě. Tyto změny sice silněji ovlivnily průmysl a obchod, ale nepřímo působily i na zemědělství — zejména tím, že se od něho požadovala vyšší produktivita a kvalitnější výroby, a nemálo také tím, že průmysl a služby z něho odčerpaly mnoho lidí. Tato okolnost prospěla zemědělství především v tom smyslu, že se zvětšil zemědělský závod a byla umožněna racionální výroba. Disparita v příjmech i ve způsobu života mezi zemědělstvím a průmyslem však pokračuje se všemi sociálními důsledky, což se projevuje zejména dalším odchodem lidí ze zemědělství. Kühnenův referát byl oponován prof. J. Bohlenem z Ames (USA) a prof. G. Marsellim z Itálie. Doplnili jeho zajímavý výklad zkušenostmi ze svých zemí. I další diskutující potvrdili, že nastává kvalitativně nová situace na vesnici v důsledku technicko-ekonomických změn nejen v zemědělství, ale v celém hospodářství — což má dalekosáhlý vliv na společenskou strukturu i na společenský vývoj.

Dále byla na pořadu přednáška prof. B. Benvenutiho ze sociologické sekce Výzkumného ústavu pro zemědělskou ekonomiku a sociologii v Benátkách. Jeho referát se zabýval formalizací funkcí nově narůstajících institucí venkova a věnoval se především teoretické části této problematiky. Doc. Gałęski z Polska a dr. P. Rambaud z Francie polemizovali s názory Benvenutiho, ale omezili se jen na některé partie z jeho velmi široce koncipovaného referátu.

24. srpna se konala celodenní exkurze. Shlédli jsme mimo jiné osídlovací projekt, prováděný tzv. Zemědělskou komisí (organ, který vykupuje půdu a osídluje na ní bezzemky, kteří jinak houfně emigrují z Irsku do všech konců anglosaského světa). Viděli jsme dvě desetihektarové usedlosti, které byly velmi racionálně uspořádány. Hospodáři si však postesklí, že brzo neobstojí v konkurenci s většími závody.

25. srpna jsme pokračovali v kongresovém jednání. Přednášel anglický sociolog R. E. Pahl z fakulty společenských věd Kentské university v Canterbury o souvislosti (continuu) mezi městem a venkovem — v podstatě úvaha o urbanizaci venkovských oblastí a také o prvcích venkovské civilizace a psychiky, kterou zanášejí noví přesídlenci z vesnic do měst. I když to byl vynikající referát, přece bylo možno v něm najít mezeru — což učinil E. Lupri z NSR a dr. Cvjetičanin ze Záhřebu, jejichž oponentské posudky přečetl a doplnil prof. Kötter z NSR. I já jsem vystoupil s diskusním příspěvkem a upozornil jsem na to, že Pahl kládí otázku příliš z hlediska polarit města a venkova a málo z hlediska uspořádání sa-

mostatného venkova, a že si méně všiml vlivu měnící se technologie zemědělství na sídelní otázky vesnice. Upozornil jsem též na některé vývojové rysy ve společenském životě venkova v důsledku industrializace zemědělství. Zmínil jsem se též o probíhajících teoretických pracích o vědeckotechnické revoluci v ČSSR a předložil jsem obšírný referát o povaze vědeckotechnické revoluce v zemědělství sekretariátu konference. Můj příspěvek byl příznivě komentován a dr. Pahl projevil přání s námi spolupracovat.

Holandský vodohospodář F. C. Prilevitz z Říšského plánovacího úřadu v Haagu se zabýval technickohospodářskými otázkami scelování a přetváření krajiny v Holandsku. Oponenty Prilevitze byl J. P. Groog z Wageningen, který jej doplnil z hlediska sociologie.

Téhož dne zasedal také zvláštní ad hoc výbor, aby posoudil významnou práci prof. J. Bohlena z Ústavu rurální sociologie státní university v Iowa (USA). Jeho referát se nazýval *Nutnost výzkumu modelu přejímání poznatků v zemědělství*. Byla to velmi cenná studie o psychologických a sociologických procesech odehrávajících se při výkonu poradenské služby v zemědělství. Bohlen velmi významně přispěl k teorii šíření zemědělského pokroku a vyzývá k dalšímu prohloubení výzkumu. Velmi jej zajímalo, že se u nás rovněž zabýváme účinností metod šíření zemědělského pokroku a že existuje v Evropě mezinárodní srovnávací projekt stejného zaměření.

Na valném shromáždění členů Evropské společnosti sociologie venkova byla učiněna některá důležitá sdělení, například že Evropská společnost sociologie venkova má 400 členů a že příští kongres má být ve Wageningen v Holandsku od 1. srpna 1968. Potrvá asi týden a jeho námětem bude *Vývoj sociální struktury na venkově*; bude zde též jednáno o sociologii poradenství, o změnách v povaze rodiny a politického života, o výsledcích mezinárodního srovnávacího výzkumného projektu *Sociální důsledky mechanizace zemědělství*, který byl právě zahájen za účasti čs. sociologů z vysokých škol zemědělských v Praze, Brně a Nitře.¹

Světová konference sociologů venkova se bude konat až v roce 1970. Uvažuje se o těchto městech: Praha, Varšava, Bělehrad, Řím, Bonn. Mnozí členové předsednictva by uvítali, kdyby tato konference byla v Praze a tak se prohloubila kooperace se sociologií ze socialistických zemí. Snaha o sblížení s marxistickými sociologií se projevila i v návrhu, aby do předsednictva Evropské sociologické společnosti byli zvoleni někteří delegáti ze socialistických zemí. Plénem konference souhlasilo s návrhy výboru na doplnění členů o prof. J. Taubera z ČSSR, prof. S. Dubiče z Jugoslávie, doc. B. Gałęského z Polska a některých osobností ze západních zemí.

Před ukončením kongresu zasedala také komise zabývající se mezinárodním srovnávacím výzkumem sociálních důsledků mechanizace zemědělství. Předsedal jí doc. Constandse z Wageningen. Jednalo se o tom, do jaké míry je rozpracována metodika výzkumu, eventuálně jak daleko postoupil samotný výzkum. Na výzkumu participuje ze západních zemí Holandsko, Francie, Dánsko, Finsko, Švýcarsko a NSR a ze socialistických zemí Polsko, Maďarsko, Jugoslávie a ČSSR. O účast na tomto výzkumu projevil zájem i sociologové z NDR, SSSR a Rumunska. Komise se usnesla nebránit přístupu dalších zemí, protože tato okolnost může jen zkvalitnit výsledky výzkumu. Českoslovenští delegáti mohli oznámit, že metodika je rozpracována do té míry, že na podzim (r. 1966) bude možno přikročit k terénnímu výzkumu. Projekt byl zařazen do oficiálního výzkumného plánu a metodika přizpůsobena podmínkám socialistické země. Bylo též navrženo, aby o postupu výzkumu bylo jednáno na sympiosiu o vědeckotechnické revoluci v zemědělství v Praze ve dnech 7.—9. března 1967, jehož se zúčastní i zahraniční členové projektu.

Kongres v Maynooth byl úspěšný: seznámil se současným stavem výzkumu v oboru sociologie venkova a přinesl mnoho podnětů pro další vědeckou práci. Projevila se též snaha po kooperaci se sociologií ze socialistických zemí a byly navázány užitečné styky. Účastnilo se ho mnoho významných osobností, jejichž jména jsou zahrnuta v seznamu, který vydal Institut sociologie venkova a historie zemědělství pro potřebu všech našich rurálních sociologů.

Jan Tauber

Seminář k některým problémům lékařské sociologie

Ve dnech 7. a 8. listopadu 1966 pořádala sekce sociologie lékařství Čs. sociologické společnosti při ČSAV dvoudenní celostátní seminář k problémům lékařské sociologie. Seminář byl pořádán v Praze. Ze zahraničních hostů byla přítomna doc. dr. Magdalena Sokolowska ze Sociologického institutu Polské akademie věd ve Varšavě. Semináře se zúčastnili odborníci různého zaměření: lékaři, sociologové, filosofové, statistici, organizátoři zdravotnictví a další. Jednání probíhalo v plénu formou referátů a diskusí a vedl ho předseda sekce sociologie lékařství MUDr. Pavel Vodák.

Na semináři byly předneseny tyto referáty: *Sociologie medicíny v Polsku a ve světě* (doc. dr. M. Sokolowska, Polská akademie věd, Varšava), *Medicínská sociologie a sociální politika* (doc. dr. V. Lamser, Sociologický ústav ČSAV, Praha), *Zpráva ze zasedání sekce lékařství na VI. světovém sociologickém kongresu v Evianu* (doc. dr. L. Růžička, lékařská fakulta hygienická UK v Praze), *Invalidita a změněná pracovní schopnost*

v socialistické společnosti (prof. dr. R. Bureš, lékařská fakulta UK v Plzni), *Sociologický výzkum nemocnice* (dr. R. Fischel, Ústav pro doškolení lékařů, Praha),

Některé problémy sociologie dětského věku (prof. dr. K. Kubát, fakulta dětského lékařství UK Praha, dr. O. Štolová, ministerstvo zdravotnictví, dr. A. Syrovátka, Ústav pro péči o matku a dítě, Praha), *Sociologický výzkum mentálních defektů a duševních chorob dětského věku* (dr. P. Vodák, KÚNZ středočeského kraje, Praha), *Sociologické problémy stáří* (prof. dr. F. Bláha, lékařská fakulta hygienická UK v Praze),

Problematika sebevražd z hlediska lékaře (doc. dr. Dobiáš, psychiatrická klinika FVL UK v Praze),

Problematika sebevražd z hlediska sociologa (doc. dr. L. Růžička, lékařská fakulta hygienická UK v Praze).

Mimo tyto hlavní referáty byla přihlášena řada dalších diskusních příspěvků, například *Sociologické modely života* (dr. I. Sviták), *Lékařská sociologie a ekonomika* (dr. A. Slejšková), *Posuzování změněné pracovní schopnosti* (dr. V. Ovečka), *Sociologický výzkum nemocnice* (dr. V. Kalivoda), *Několik poznámek k teorii biosociálních skupin* (dr. H. Steinerová). Řada drobnějších diskusních příspěvků se týkala hlavních referátů nebo poukazovala na některé důležité problémy lékařské sociologie. (*Problematika interpersonálních vztahů ve zdravotnictví* — E. Kruzej, *Ke koncepci empirických výzkumů ve zdravotnictví* — L. Sobotka, a další).

Bylo potěšující, že vedle teoretických referátů byla přednesena řada příspěvků, které vycházely z empirických poznatků vlastního výzkumu. Mnohé příspěvky potvrdily, že sociologické výzkumy v našich podmínkách jsou nezbytné, má-li dojít k úspěšnému odstraňování vlivů, které působí negativně na fyzické i duševní zdraví člověka.

Z tohoto hlediska byl zajímavý zvláště referát prof. dr. K. Kubáta a jeho spolupracovníků, který mimo jiné upozornil na vliv sociálních podmínek a vztahů v rodině na vývoj osobnosti dítěte a jeho zdravotní stav. I v našich podmínkách jsou dosud ve značné míře (nejen po stránce ekonomické) děti tzv. osamělých matek. Velkým problémem po stránce zdravotnické, psychologické a sociologické zůstává rovněž umístění a výchova dětí v kolektivních zařízeních (nemocnost těchto dětí je značně vyšší než nemocnost dětí žijících v rodině).

Otázkou dětí a mládeže z hlediska sociálně psychologického se zabýval dr. P. Vodák. Ve svém referátu ukázal na výsledcích výzkumů prováděných ve středočeském kraji, jak nepříznivé sociální podmínky působí na vznik a rozvoj mentálních defektů a duševních chorob (rozvrácená rodina, alkoholismus rodičů, prostituce, nízká kulturní úroveň atd.). Například u delikventní mládeže souvisí jen relativně malá část delikventního chování s vrozenou sníženou inteligencí. Daleko větší množství případů je podmíněno

¹ O postupu srovnávacího výzkumu bylo jednáno v Praze 7. března 1967 v rámci mezinárodního kongresu o vědeckotechnické revoluci v zemědělství.